КОНЦЕРТНЕ ЖИТТЯ

Лілія Назар-Шевчук

ОБРІЇ ПОЕТИКИ ЛЬВІВСЬКИХ “РІЗДВЯНИХ МУЗИЧНИХ ДАРУНКІВ” КАМЕРНОГО ОРКЕСТРУ “АКАДЕМІЯ” ТА КАМЕРНОГО ХОРУ “ГЛОРІЯ”

Мов небесная поема,
Світла зірка Віфлеєма
В небі синьому плила,
Серед ночі, серед пітьми
Над блукаючими дітьми
Дивне сяєво лила...

Грицько Чупринка
“Тайни Різдва”

Особливими, уже дуже любленими і в сенсі доброї тривкої львівської традиції стали Різдвяні концерти камерного оркестру ЛНМА ім. М. Лисенка “Академія”. Достоту, не лише музичний та й зрештою численний бомонд галицької інтелігенції з величезною охотою відвідує саме ці концертні феерії, які керівники оркестру в особах Мирослава Скорика, Ігоря Пилатюка та Артура Микитки щороку репрезентують щоразу в новому несподіваному, а завжди вишуканому та шляхетному варіанті святкових музичних програм. От і цьогорічна Різдвяна поема, яка однією з перших перелетіла попід зимовими небесами Львова, запрошуючи-закликаючи Свята до наших домівок і сердець, виказала оригінальну та багато в чому несподівану мистецьку імпрезу.

Синестезійна природа містично-загадкового явища Різдва продиктувала цього разу упорядникам концерту застосування не лише інструментального (сольного та оркестрового) контенту. Участь в програмі камерного хору "Глорія" під батутою директора Львівської філармонії Володимира Сивохіпа "засвітила" ще одну своєрідну та вкрай природню грань – вокально-хорову барву. Яскравими та неординарними були і солісти цього музичного вечора – гість – іменитий ізраїльський віолончеліст Марцель Бергман та дві молоді аспірантки ЛНМА ім. М. Лисенка – скрипалька Катерина Назаренко та віолончелістка Оксана Литвиненко. Справжню художню та душевну насолоду приносив кожен номер програми, вражаючи слухачів досконалою майстерністю, віртуозністю, високою фаховістю, та щонайбільше – надзвичайним мистецько-образним прочитанням власне різдвяної тематики, яка уклалася і в певні звичаєві та художні енігми, і, очевидно, музичні. Так, виконавці запропонували надзвичайно вишукане та дуже достойне звукове вгощення для слухачів.

Весь гамір навкруги приникшує, зникає
І янгол згоди облітає світ...
А думка стомлена замріяно блукає
Між сяйних спогадів далеких юних літ.

В святочно-прибранім веселому покою
Свічки ялинки тихо мерехтять.
На все лягла ясна печать спокою,
Панує всюди мир і благодать.

У цю прерадісну, в цю урочисту мить
Серця людські пошукують обнови
І пориваються живим огнем горіть,
І хочуть пити з келиха любові...

Олекса Стефанович

Отож, оскільки програма поділялася на оркестрову та хорову частини, хочу запропонувати артикул у двох актах з різдвяними поетично-прозовими прикрасами. Отож,

АКТ ПЕРШИЙ – ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ

А й справді, всі оркестрові номери були дослівно позаконкурентними. Такий високий рівень студентського(!!!) оркестру – подиву гідний. Вочевидь, що найбільша заслуга у функціонуванні даної оркестрової одиниці належить насамперед її керівникові – професорові Артурові Микитці. Вимогливість, ба, навіть і вибагливість цього Музиканта дає всі підстави до ревеляційних оцінок. Велетенська амплітуда концертної діяльності – виступи та гастрольні поїздки широкої географічної перспективи, зокрема і за кордоном, дозволяють відчути молодим оркестрантам себе у якості акторів великої сцени, засвідчуючи рівночасно дуже потужний статус питомої львівської академічної струнної школи.

Диригентська майстерність Маестро Ігоря Пилатюка вкотре принесла неочікувано високі результати, ймовірно, пов'язані з практично "родинною" спорідненістю не лише душ у мистецькому вимірі, але варто зазначити, що чи не всі скрипалі

оркестру – учні професора по класу скрипки, що дає позитивний додатковий "бонус" для користі цілого. Його кредо "*треба любити не себе в музиці, а музику в собі*" справдилося стовідсотково, адже фактично всі номери під його батутою не піддавалися жодній критиці, зрештою, кожна точка програми була настільки виелімінованою, до блиску вичищеною і технічно довершеною, що в тривіальному розумінні критиканство відступає, натомість заступає на його місце спроба оцінити і зрозуміти, пояснити та осягнути вибір тієї чи іншої концепції, виявити на полі інтерпретаційних прочитань чи нові прем'єрні а чи добре знані мистецькі артефакти. В тому сенсі і виникло непереборне бажання синергетичного, з задіянням полімистецького симбіозу художньо-асоціативного відчитання запропонованих цьогоріч камерним оркестром "Академія" різдвяних дарунків. До цього ґравітує і сама синестезія новорічно-різдвяного дива, якою була оповита цікава, логічно продумана, виважена драматургія концерту.

Забудьте торг життя на мить.
Втишіться, Господь з вами.
Чи чуєте?.. Вона летить
Надземними шляхами!
Вона. Колядка... Боже мій,
Спішіться, сестро, брате,
Назустріч гості дорогій –
Йдіть і ведіть до хати!
І посадіть. Там де святі
Сідають на покутті.
Вона ж несе вам золоті
Легенди незабуті...

Богдан Лепкий

Вже початкова точка концерту – свого роду епіґраф до Різдвяної феєрії – оркестрова інтерпретація символічно-знакової для галичан коляди "Що то за Предиво", яка отримала перше композиторське прочитання Василем Барвінським і

стала незаперечним шедевром у сфері хорової паралітургічної музики, рівно ж отримавши паралельно фортепіанне та вокально-ансамблеве втілення – виставила надзвичайно високу "квоту", задаючи шляхетно-аристократичний тонус цілому дійству. Віктор Камінський – митець тонкої та вишуканої натури, наділений неабияким тембрально-сонорним чуттям, дуже делікатно і вчулено підійшов до оркестрового вирішення цієї знаменитої колядки. Ліричний контент даного опусу набирав незбагненно загадково-містичної барви, сповненої однак реальної любові і тепла. Струнні дослівно виявили вершини кантиленності, проспівуючи дихаючу багатством полімелодичних ліній фактуру, осягаючи інструментальними засобами не лише етимологічно жанрову вокальність, але творячи рівночасно і предивну ауру атмосферності цього чудесного нарождення – з світом людським, земним (шопкою, худібкою, пастухами) та світом небесним (шелестінням ангельських крил та грою на незрівнянної краси звучання інструментах і нечуваної досконалості співу херувимсько-серафимських хорів). Ця поліпросторовість у В. Камінського була настільки кордоцентрично перемодульована в екзистенційні виміри позаособового, а заразом – найінтимнішого, найглибшого власне кожноіндивідуального порядку, що й насправді нагадувалися зразки різдвяних кондаків, сакральних поем та акафістів... І те, що цей молодіжний оркестр під орудою Маестро І. Пилатюка зумів осягнути, ні, радше, відчути, знайти ту невидиму грань, стерти точку поміж земним і небесним – відтворити такі медитативно-містичні відчуття – це свідчення вищого художнього прочитання. І на змисли приходить Різдвяна Колискова Володимира Самійленка "Над Христом":

Колишу Свою Дитину
І співаю Їй:
Люляй, люляй, любий Сину,
Поки Ти ще Мій.
Сон-ява Мені віщує,
Вітер вість несе –
Мати бачить, Мати чує,
Мати знає все.
Скоро підеш межи люди,
Щоб служити їм.

Шана й дяка Тобі буде
На шляху Твоїм.
На чолі Твоїм корона
І жезло в руці.
В ризах, Сину, Ти червоних,
Весь Ти в багреці.
Без упину ллється слава
На Мою зорю –
І гримить в народних лавах:
"Радуйся, царю!"

І на гору Тебе, світе,
Попровадить путь.
Поведуть туди, а звідти
На руках знесуть:
Колишу Свою Дитину
І співаю Їй:
Люляй, люляй, любий Сину,
Поки Ти ще Мій.

Володимир Самійленко

"Елегія-спомин" для віолончелі з оркестром Ігоря Щербакова прозвучала у виконанні Оксани Литвиненко під орудою Ігоря Пилатюка. Цей твір, передаючи інвенції людських почуттів і емоцій з душевними поривами і чуттєвістю, межував з духовними обріями позасвідомого та непоясненного. Вмотивовано-виважено звучав оркестр, ведений досвідченим Маестро Ігорем Пилатюком, натомість як чудовий і проникливий звук віолончелі Оксани Литвиненко вів сольну партію, сугестивно навіваючи пережиття власне поминань, тихого суму, печалі, прощання з тим, що уже ніколи не вернеться. Така подвійна концептуальність в аспекті ретроспективи – спомин та елегія, обрані композитором, створюють настільки поглиблену сферу парапсихологічної екзистенції, що мимоволі гуртуються та виникають непідробно непідвладні свідомості лише ескізи думок, здогадок, лише відблиски від справжнього реального вогню.

Сіна зелена кутя.
Темінь. Різдво таке
Боже сумнеє дитя
Славить дитятко людське
Січня суворий острог.
Зірка на небі німім
Що їх чекає обох
В світі байдужім і злім

Іван Малкович

Не менш виквітно прозвучала і “Чакона” знаменитого барокового англійця Генрі Перселла. Цікаво, що виконавці, не дивлячись на драстичність самого жанру (сольний ренесансний іспанський танець-прощання при померлому), потрактували цю чакону радше в дусі знаменитого перселівського lamento, взірець світової значимості якого автор дав у своїй знаменитій опері “Дідона і Еней”. Та диригент іде ще далі, обираючи практично афіксовану шкалу негучної динаміки (реверберуючи до сучасних вимірів “тихої” музики Сильвестрова, Щербакова, Польової, Фроляк), дозволяючи публіці буквально зануритись в стан тихого поминання, а ідеальна метро-ритмічна відмірність кожного звуку, акорду, фрази та надзвичайно точна інтонаційно-гармонічна вистроєність творили ауру понадчасового, позамузичного розважання, знайомого нам з бахівських “Гольдберг-варіацій” чи “Музичної офіри”. Плин цих барокових варіацій Г. Перселла нагадував якусь живу механіку, брами неквапливого, іншого часу, непідвладного людині. Цей інший час лише та думки і емоції за допомогою звуків здатні зінтегрувати в гайдеггерівське “було-є-буде”, переносячи в минуле, згадуючи в часі Різдва близьких і далеких, рідних і незнайомих, усіх, хто невидимим спомином може завітати до гостини святовечірнього столу, на якому галичани традиційно залишають світло свічки на цілу ніч – крихітний маячок у всесвітті і всечассі, тихий і умиротворений як “Чакона” Генрі Перселла. Оркестр під батутою І. Пилатюка досягнув такої надзвичайної гармонії делікатності між майже невагомими світлобарвами і ледь чутно пульсуючою метроритмією космічного хронотопу, що, ймовірно, вилилися у колишніх зимових авторських рядках:

Повітря уклонилось реверансом...
І вступ на десять piano у оркестру -
Звучав весь світ перерваним кадансом
Під чарами Великого Маестро...

Ні кроків, ні машин, ні навіть дзвонів...
А тільки тиш мелодія пухнаста...
То ангели співають "З-неба-зорі":
Сніжинка. Пауза. Такт. Сніжинка. Пауза...

Лілія Назар-Шевчук

Ще далі – в глибини часу, до біблійної давнини праотців, тої сакраментальної території, над якою зійшла Вифлеємська зоря, яка овіяна діяннями пророків, яка сама собою отримала епітет "Святої землі", аж до її єрусалимських пагорбів, перенесли слухачів автори програми. І мимоволі пригадався один з шедеврів Нобелівського лауреата Йосифа Бродського.

В холодну пору, в місцині, звичній скоріш до спеки,
ніж до холоду, до плоскої поверхні більше, ніж до гори,
Малятко вродилось в печері, щоби весь світ спасти;
мело, як тільки в пустелі взимку може мести...
<---->
Воно було всього лише точкою. І точкою була звізда.
Уважно, не мигаючи, бо хмарність скрізь рідка,
На дитятко, що в яслах лежало, дуже-дуже здаля
з глибини Вселенної, з другого її кінця
Звізда дивилась в печеру. І це був погляд Вітця.

Йосиф Бродський

Так, на цьому концерті солював вельми знаний та шанований віолончеліст зі світовим іменем, який походить зі Львова – Марсель Бергман. Відвідуючи вкотре своє рідне місто, органічним представником культури якого є цей маститий музикант, п. Берґман виказує унікально високий художній рівень прочитань обраних до презентації композицій. Зустріч з митцем такого високого рівня – справжня радість для

музикантів та публіки Львова. От і цього разу віолончеліст продемонстрував дивовижно тонке і чуйне прочитання знаменитого твору у єврейській національній культурній традиції, один з шедеврів – молитву "Kol Nidrei" в інтерпретації Макса Бруха. Оксамитове звучання інструменту, вимовність кожної фрази, глибина почуттів та переживань, неймовірно високий інтелектуально-духовний тонус зробили цей номер справжньою коштовною перлиною концерту. Марсель Берґман настільки щиро і глибоко відтворив медитативно-молитовний стан, настільки перейняв публіку вчуленістю звучання свого інструменту, що його хотілося безконечно слухати, знову і знову поринати в густий, неначе медовий, звук його віолончелі.

Широко відома мелодія Кол Нідрей – одна з найвеличніших в єврейській Літургії, проте й досі існує багато локальних наспівів, а в окремих общинах відмову від клятвенних обіцянок взагалі шепочуть. За А. Ідельсоном – традиційно мелодія сформувалася між 14–15 ст. в Німеччині, об'єднавши синагогальний спів з елементами культури міннезангу (німецька лицарська поезія). З аналітичної точки зору – цей наспів синтезує кілька близьких мотивів молитовного мелосу синагогальних Великих свят, відкриваючись урочистою "прокламацією", за якою чергуються чудової краси чуттєві фрази з віртуозними руладами. Мелодія притягала багатьох митців і у вокальних (Л. Левандовський, І. Розенблат, Дж. Пірс, Ш. Секунда), і в інструментальних версіях (М. Брух, А. Шенберг, М. Кастельнуово-Тедеско). Та саме віолончельна інтерпретація здобула справді світовий розголос та славу. Додамо, що Брух у цьому віолончельному Adagio (1881 опубліковане в Берліні, а завершувало рік 2018 у Львові) використав окрім молитви Kol Nidre, яку читають під час вечірньої служби на Yom Kippur, також мелодію Ісаака Натана "На ріках Вавилонських", яку через Псалом Давида було так плідно переспівано в українській поезії та музиці. Оркестр, навдивовижу чутливо відповідаючи на кожну фразу соліста, під батутою диригента – у такій тріадній іпостасі створив колосальну глибоко рефлективну а емоційно витончену та дуже сердечну молитву.

У зв'язку з цим хочеться сказати кілька слів "на єврейську ноту" або про галицькі різдвяні традиції. Нещодавно Митрополит Андрей Шептицький отримав титул Праведного, а зібраних свідчень про його великі справи стало не на один том. Однією з дуже значних рис цього великого християнина була надзвичайна людяність, гуманність, яка не мала ані соціальних, ані національних меж. До всіх потребуючих був завжди прихильний та безвідмовно допомагав. У тім сенсі цікавими є два факти – це обдаровування у бідних єврейських кварталах миколайськими та різдвяними подарунчками, які розносили монахи в кожну хату, де лиш були діти. Не раз відвідував їх і Митрополит. Інший випадок засвідчує святість Андрея Шептицького. Десь саме в часі такої благочинної різдвяної акції одна єврейка гірко заливалася сльозами – щойно померло її маленьке дитя. Митрополит узяв дитинку на руки, міцно огорнувши у свої одежі, притис до грудей і так натхненно молився, що маля заворушилося. Цей чудодійний дар, що проявився через неймовірне співчуття Митрополита, був добре відомий його сучасникам.

А скільки ще єврейських дітей, родин були врятовані цим Праведним і грекокатолицькою церквою, незважаючи на смертельну небезпеку в часи німецького нацизму... За його прикладом – "Василь Барвінський запрошував додому у роки німецької окупації художника єврейського походження С. Ґлузберга; прийняв на роботу в музичну школу із закритої німцями консерваторії практично всіх викладачів-євреїв;

не дивно, що на страшному процесі засудження композитора за нього знайшли сміливість обстати лише двійко людей – С. Людкевич та єврейка-студентка, яка мала звинуватити композитора у пропусках уроків, та, навпаки, сказала, що такого учителя вперше зустріла в житті… Отож, молитва, якщо вона справжня, – не має жодних границь і різниць... (за С. Павлишин).

Ще однією молитовною зоною, острівком умиротворення людського духу стала "Ave Maria" А. П'яцолли – М. Скорика, адже Різдво і Богородиця – нерозлучні у найвищій цінності – Матері і Дитятка – виєднувалися в оркестровій інтерпретації М. Скорика у синестезії найближчої дистанції крізь призму екзотичної і далекої аргентинської культури з характерною ритмоінтонаційною природою, вдало і цікаво підкресленою українським митцем. І треба сказати, що звучання аргентинської молитви стало свого роду відкриттям для багатьох слухачів, оскільки переважно латиноамериканська культура сприймається крізь призму визначених популярною загальноприйнятністю ідіом. Маестро І. Пилатюк прекрасно провів оркестр уже на дещо інших – реально-сучасних параметрах, із застосуванням модернових скориківських "знаків", осягаючи при тім шляхом єдиної універсальної мови людства – музики – і такий дещо характерний присмак "далеких країн", який набирав в певному сенсі і діаспорного тону. Так, в Аргентині працював видатний український письменник і вчений Ігор Качуровський, який відкрив світові унікальний "Різдвяний сонет" Максима Рильського, з яким ми зустрінемося в цій статті згодом. А щодо музики, то, здавалось, Аргентина, така далека, та і зовсім близька: майже ровесником Астора П'яцолли (який походив з італійської діаспори) був український аргентинець Альберто Лисий, самопосвятна діяльність якого у справі розвитку української скрипкової школи заслуговує найвищого визнання, а немало струнників-львів'ян отримали карт-блянш від цього знаменитого, та все ж маловідомого в Україні скрипаля. З ним плідно контактував і Маестро Ігор Пилатюк, а талановита українська скрипалька Анастасія Пилатюк входила в число кращих учнів аргентинця. І згадались рядки, писані на Різдво в далекій Латинській Америці:

Коли перша зірниця
Скупається в холоднім колодязі,
Мої предки достойно
Сідають на довгі лави
До горіхового стола, де гойно
У посуді склицевім
Пахне свята вечеря.

Моляться по-старосвітськи
І смакують з повагом
Дванадцять страв,
Як від вікна до вікна
Зореносці з вертепом
Несуть коляду.

При столі одне місце,
Де свічада на тарілці,
Для далеких відсутніх.
Для мене.

Віра Вовк "Свята вечеря"

Солісткою у камерних подарункових музикаліях виступила і молода талановита учениця І. Пилатюка – Катерина Назаренко. Їй належало соло в одному зі знаменитих концертів А. П'яцолли з його "Пір року" – "Зимі". Дивовижний твір, в якому синтезувалися елементи класики, джазу і звісно ж аргентинського танго, був пронизаний з одного боку і вівальдіївською енергетикою (ковзання по леді), і характеристичністю (сон п'яного серед зими), яка переносилася до кав'ярень чи кафешантанів, і медитативною споглядальністю далекої і невідомої нам зими. При цім зазначу, що це надзвичайно віртуозний твір і вимагає колосальної технічної вправності, яку з блиском продемонстрували і оркестр під управою маестро Ігоря Пилатюка, і його учениця-солістка. Яскрава, обдарована, натхненна Катерина Назаренко з гідністю упоралася з цим надскладним завданням, проявляючи при тім і неабияку музикальність і тонке музичне чуття. При всіх перевагах колоритності та експансивного начала, дещо бракувало імпозантності та власне деякої дистанційності та іронічності, хоча артистка, обравши романтично-піднесений тонус разом з оркестром "намалювала" незвичайну, екзотичну зиму з далекої Аргентини. А різдвяні рядки Віри Вовк – української поетки з сусідньої Бразилії, лише підтверджують емоції, які викликала музика. Адже ці поезії були написані, коли

...сніг накриває село
білою ґуглею,
і тільки церковна баня
править за дороговказ,
мороз скрипить під ногами
старою скрипкою...
а тут віяла пальм
в'януть від спек...

Віра Вовк

Ще раз підкреслю, що реалізація такої оригінальної, дуже вдало підібраної та драматургічно продуманої концепції програми належить насамперед блискучому, досвідченому музикантові, душі і серцю оркестру "Академія" професорові Артурові Микитці, який дослівно жив кожною нотою, кожним звуком цього насиченого і складного концерту. Не дивно, що молоді оркестранти та солісти з такою самовідданістю та посвятою музикували, адже взорувалися, йшли за своїм знаменитим Капельмейстером, образ якого подекуди немов виринав зі сторінок безсмертної повісті-крейслеріани Е. Т. А. Гофмана. В особі А. Микитки та його камерного оркестру Львів та музична академія можуть посправжки пишатися. Та винахідливості, творчої інтенції, евристики ніколи не бракувало львівським музикантам: новацією ж даного проекту, яка, втім природньо належить до теренів саме різдвяної камераліс-тики (а така існує віддавна у культурі християнської традиції, збагативши музичне мистецтво чималим числом шедеврів світової значимості) стали хорові номери.

Отож,

АКТ ДРУГИЙ – ХОРОВИЙ

Камерний хор "Глорія" Львівської Філармонії під орудою Володимира Сивохіпа почав свій виступ з фрагменту всесвітньовідомої ораторії Георга-Фрідріха Генделя "Месія" – хору з першої частини "Різдво" – "Нам Дитя народилося". І хоч генделівські ораторії асоціюються з велелюдними хорами та монументальними масивами, прицільно сформований камерний хор "Глорія" настільки педантично точно і докладно прочитує кожну ноту, кожен звук, що заслуговує якнайвищої оцінки. Ця надзвичайна відточеність, вистроєність кожного інтервалу чи акорду, блискуча збалансованість голосової маси при чіткій тембральній диференціації створює колосальне враження високоестетичного, навіть перфекційного виконання. А як відомо – вища точність здатна осягнути вищу ґрандіозність (в найглибшому розумінні цього поняття). Взагалі, весь концерт справляв враження дуже вишуканої аристократично-шляхетної акції, нав'язуючи і ґравітуючи до сфер високого добірного естетизму. Ґрунтовними, але дуже виваженими були хорові інтерпретації та прочитання В. Сивохіпа, хор "Глорія" під управою якого, беззаперечно конкурентноздатний у світових пописах репрезентувати музику якнайширшого стильового та національного спектру. Так, зрештою, адаптуючи Генделя, колектив радше дотримався смислової семантики – скромного і тихого Рождества. Примітно, що цю ораторію Г. Ф. Гендель створив для Ірландії – країни, в якій найкраще почувався, адже свободолюбивість та непідробна щирість ірландців назавжди полонили йоо серце, зрештою, він поривався до цієї країни – єдиної в світі, на гербі якої є музичний інструмент – арфа (чи ж не звідти виникло бажання у Генделя досконально освоїти цей інструмент), та Англія так і не видала композиторові візи. Ця країна, цей народ, який попри все, тримається і зберігає свою національну ідентичність може слугувати взірцем і для нашого народу, який все ж таки має більше кількох десятків носіїв рідної мови порівняно з ірландцями. Отут прикрашу текст власне тим нововідкритим віршем Максима Рильського:

Незмінний свідку пращурів моїх,
Золотооке небо! Ясний світе!
Тобі мої замислені привіти!
Акорди перших співів різдвяних,
Казки ієрогліфів золотих!
Незримих рук усім видимі квіти!
Як бачить вас і серцю не радіти,
Як не забуть усіх турбот земних.
Під дальній звук урочистого дзвону
Ви воскресили вбогий Вифлеєм
І схилену над яслами Мадонну.

Ви світите перед великим днем
Над бідною кривавою землею –
Нового світу новою зорею!

Максим Рильський
"Різдвяний сонет"

Хор у супроводі оркестру виконав кілька знакових композицій, походженням насамперед з рідних галицьких теренів. Цікаво, що у паралітургічних жанрах коляди переважно мають авторство, хоч, безперечно, багато чиї імена "розчинилися" ще з ренесансно-барокових часів, а й новішого авторства – стають неусвідомлено народними – чи то буде мегапопулярна "Нова радість стала" – а вона Стеценкова, чи "Спи, Ісусе, спи", яка належить о. Йосипові Кишакевичу. Музична діяльність саме українських священиків складає свого роду унікальний артефакт, оскільки виповнила собою не лише сторінки церковної традиції, але і світських сольних, хорових, театральних, інструментальних і навіть симфонічних жанрів. От і в цій програмі прозвучала авторська щедрівка о. Й. Кишакевича в оркестрово-хоровому опрацюванні молодого композитора Богдана Сегіна. Мелодичні вартості цієї широкорозпівної щедрівки виходять далеко за межі сталих архетипів, а поєднання інтенсивно-ліричного начала з витриманим містично-сакральним забарвленням надавало творові унікальної проникливості і задушевності. Присвячений твір одному з промоторів відродження багатьох сторінок галицької музичної культури, який так зараня відійшов у засвіти – Романові Стельмащукові – твір набирав особливої поминальної символіки.

> *"Тим то хотілося пом'янути і кожного зі своїх, і тих далеких невідомих, може й ніколи не бачених людей. "Щедрий вечір!" – ці слова зі щемом і невимовним сумом пригадували страшні роки голодоморів, коли ні зернятка – "Щедрий вечір!"; страшні роки засланих і замордованих у холодних засланнях – "Щедрий вечір!"; усім полеглим за волю України – "Щедрий вечір!"; усім, хто відійшов у вічність на своїй землі і далеко від дому – "Щедрий вечір!" Пригадалася зимова історія про одного галицького священика, великого українського патріота, який не лише писав музику, але був автором одних з перших українських музичних підручників – "Учебник початкових відомостей музики і співу", "Основи музики",*

“Наука співу по слухові” (1880–1886), підтримані В. Матюком та А. Вахнянином. Також цей немирівський панотець, що користався псевдо Бережанин, активно відроджував до життя твори Бортнянського, Нанке, Серсавія, Вербицького, Лаврівського. Автор кількох Літургій та інших Служб, а також низки паралітургічних творів, один з яких має символічну назву “Непроходимая втрата” – отець Іван Кипріян, який став однією з мученицьких легендарних постатей української греко-католицької церкви.

Події відбувалися в Сибіру у 1924 році, де в одному з концентраційних таборів перебував ув’язнений більшовиками як капелан УГА, що потрапив у полон в “чотирикутнику смерті” на Великій Україні – о. Кипріян. Ось яку зимову історію знаходимо у книзі “Полеві духівники УГА” І. Лебедович : “У бараці № А-332 він жив поруч з 70-ма народженими в таборах дітьми, які живилися рештками їжі та доживали до 5-6 років. Отець Кипріян робив для них “цукрових ангеликів”, розповідав біблійні оповідки і єдиний хоронив, коли хтось помирав з цих покалічених, важкохворих неповносправних дітей. Для розстрілів у таборі була зроблена “жива клітка” без даху, де тримали засуджених на смерть. Священик разом з іншими в’язнями прорив до клітки підземний лаз, і ночами перед стратою уділяв останньої сповіді і причастя в’язням. Одного разу він довідався, що страти чекають 20 дітей, і недивлячись на сильну завірюху взяв 22 ангелики і зі словами “Мир усім!” вирушив до клітки. Страшна хуртовина не вщухала кілька днів, а потому сторожі знайшли тіло о. Кипріяна в клітці разом з замезлими дітьми. Він ще тримав руку одного хлопчика. А між ними був цукровий ангелик...”

І з домінантового ступеню – немов щедра пригоршня сліз – зачерпується висхідна мала секста – один з найсумніших інтервалів – “Щедрий” і дрібненькими посекундовими кроками здіймаючи “Вечір”, і ще раз зачерпнути – з початкового звуку широким ходом на малу септіму – “Добрий” і знову оспіваний дрібненькими висхідними секундами “Вечір” і ще вище – всього на малу секунду, перебуваючи немов у верховітті болю – “Добрим” із затриманням на VI ступені ладу плавними мелодичними хвилями-опусканнями додолу “людям на здоров’я!” І сум, і втрати, і надія, і якесь безмежне співчуття розливалося у цій чудовій мелодії, розділеній композитором на безліч поліфонічних стрічечок і підголосків, яке вивершувалося чудовим сопрановим вокалізом без жодних слів, що витав над цією щедрівкою, немов огортаючи музичне ціле невидимим крилом любові і добра. Бо як сказав чудовий та маловідомий вкраїнський поет Борис Олександрів: “І в смутку є тепло людського серця...” Браво Богдан Сегін! Браво Володимир Сивохіп! Браво хор “Глорія” та оркестр “Академія”! Це було незабутньо!

Питомі ірмолойні коляди, що віддавна побутують в різдвяній практиці Галичини у високомистецьких прочитаннях видатних композиторів минулого – С. Людкевича та В. Барвінського крізь призму прочитання оркестровими аранжуваннями наших сучасників – М. Скорика та В. Пасічника стали новим словом у житті цих відомих музичних архетипів. Так, камерним хором “Глорія” та камерним оркестром “Академія” під управою В. Сивохіпа було запропоновано по-суті дві Різдвяні вокально-інструментальні сюїти, кожна з яких включала по чотири номери – чотири

яскраві добре відомі звичаєві галицькі колядки. Загалом картина цих номерів нагадувала дійсно веселковий спектр різнобарв'я колядкових образів та настроїв, так вдало схоплених у вірші галицького символіста Богдана Кравціва:

Свят-вечір був у зблисках скла і світла,
В розспівану зодягнений колядку.
Дитяча втіха щедро мерехтіла
Барвистим станіолем чоколядок.

Зодягнена в зірок позірне прядиво
ялинка у світлиці світлим дивом,
В очах дітей захоплено й незрадливо
Сіяє, наче віра їх, правдиво.

Свічки, блискітки, стружечки із золота,
І янгол із зорею дуже близький.
І мить різдвяна – радісно розколена
Барвистим спектром на скалки і блиски.

Богдан Кравців

Однак, кожен з аранжувальників запропонував своєрідний підхід до обраної теми. Старогалицькими елегіями, присмаком патріархально-статечного відчуття характеризувалася гармонізація та оркестровка В. Пасічника, дотримана в дуже органічному відчутті стилістики Станіслава Людкевича. Дещо по-іншому, творячи по-суті перебіг оригінальних авторських колористичних образків-замальовок, сповнених віртуозною технікою та сучасними прийомам, підійшов Мирослав Скорик до прочитання коляд Василя Барвінського. Така "подвійна" аранжація давала відчуття багатства, феєричної маєтності нашого музичного статку, у колядково-щедрівковому крузі якого таїться невимовне багатство поетики національного генія. Адже

прославна гімнічність маестатичного “Бог Предвічний народився” межувала з легкокрилою по-дитячому наївною оповідкою “Бог ся раждає”, і з високою трагедійністю страти вифлеємських немовлят царем Іродом у знаменитій “Не плач, Рахиле”, і з усеосяйною дзвоновою стихією всеосяжної радості народження нового життя у “Во Вифлеємі нині новина”. І саме цей контент української культури, штучно вилучений майже на пів століття з національного вжитку (пригадаймо, хоча б як переназивали “Колядницю” С. Людкевича на “Новорічну увертюру” із забороною виконувати останню частину, де диригент має повернутися до публіки і заспівати разом з нею в супроводі симфонічного оркестру знамениту “Нова радість стала”, чи щойно відкриті церковні твори композитора) не лише музичного, а в поезії, прозі, малярстві, ужитковому мистецтві! І така активна творчість в цьому напрямку сучасних композиторів і виконавців – свідчення невмирущості та животворності ментальних традицій українського народу. Чи ось наприклад переспів різдвяного гімну “Слава на висотах Богу, а на землі мир” Ігоря-Богдана Антонича:

“GLORIA IN EXCELSIS”
(“Слава на висотах”)

Обняти всіх людей
з великої, ясної радости,
до всіх гукати: гей!
Сміятися безжурно, радо.
Немов мале дитя,
плескати у долоні голосно, здорово.
Сьогодні без пуття,
сьогодні всі безглузді, всі обов’язково.
Сьогодні гояться всі рани,
сьогодні всміхнені всі люди.
Ставайте в хор, вперед, сопрани,
хай янгол диригентом буде.
Хай грає пісня серед герця,
бо це найбільша з перемог.
У жолобі мойого серця
сьогодні народився Бог!

Богдан-Ігор Антонич

Такий взнесений настрій якнайкраще відповідав уже традиційному фінальному номерові – коді програми, яка ось уже котрий сезон увінчує “Різдвяні дарунки” оркестру “Академія” – незвичайно вдалій та оригінальній сучасній обробці знаменитого “Щедрика” Миколи Леонтовича – Юрієм Ланюком. І якщо у сфері культурної дипломатії нашої держави “Щедрик” постає як візитівка, “бренд” України, здобувши світове визнання не лише в україномовній версії, завдяки насамперед всесвітній діяльності Республіканської капели Олександра Кошиця, яка пронесла “Щедрика” всією Європою, Південною та Північною Америкою. І вже там, у 1936 р. з’являється англомовна версія, створена також українцем з лав американської діаспори – Петром Вільховським – диригентом численних українських хорів. Завдяки медіа-ресурсам можемо досвідчити безліч варіантів цієї прадавньої архетипної української поспівки чи не у всіх країнах світу, яка отримала своє перше

мистецьке прочитання генієм Миколи Леонтовича. Чудовий пам'ятник саме "Щедрику" з нотним текстом – унікальний у сенсі монументальної архітектури, став увіковічненням себесвідомості українським народом. І хоч трагічним шлейфом отінена ця чотирискладова щедрівочка, адже композиторові, який створив її феноменально вишукане аранжування, випала страшна доля практично "очолити" непочислимий список розстріляних сотень-тисяч українських геніїв та мільйони знищених земляків – твори, винаходи, діяння яких, наперекір усьому живуть з Вищої Волі, з непояснимого Божого Провидіння. Притупуючи і проспівуючи з якоюсь впертою затятістю і молодечою відвагою цей джаз-фолковий варіант "Щедрика" Юрія Ланюка, вистукуючи мінімально коротку ритмоформулу-заклинання як базовий компонент на рівні найелементарніших молекулярно-атомарних стосунків звукової матерії, найпростіших імпульсів, зрозумілих для цілого світу – артисти вкотре засвідчили життєдайну силу привітання життя, новонародження, вічного оновлення і відродження.

Після концерту надовго залишилися думки та емоції, переживання. Якось само собою серед "Променистих сильвет" (як охрестив потужну плеяду поетів та письменників материкової та діаспорної України блискучий літературознавець зі світовим іменем, творчість якого щойно відкриваємо – Ігор Качуровський) вибір мотто до цієї статті припав на рядки з поеми "Тайни Різдва" ще одного "очільника" Розстріляного Відродження з інтервалом у пів-року українського генія Грицька Чупринки (якщо Леонтович загинув 10 (23) січня 1921 року, то Чупринку розстріляли 28 серпня 1921 року). Слава і популярність цього унікальної краси поета-модерніста були настільки відомими і популярними, а національна позиція настільки відважною, що провідник УПА генерал-хорунжий Роман Шухевич – легендарний борець за самостійну Україну – взяв за підпільний псевдонім прізвище поета Чупринки. Не випадково В. Барвінський створив один зі своїх символістичних вокальних шедеврів у чорно-клавішному варіанті (як в останньому циклі К. Дебюссі "По білому і чорному") прерозкішну зоряно-космічну Колискову "Як любовно невимовно..." на слова Г. Чупринки. І завершити цей артикул хочу також рядками цього поета. Однак, попередньо ще раз варто наголосити, що автори, модератори, сподвижники цієї чудової мистецької акції співпричастилися з сяйвом отих променистих сильвет, що належать уже до "кругу надземного" за словами Юрія Клена – а серед них промінюють і сильвети музикантів – і М. Леонтовича, і В. Барвінського, і С. Людкевича, і о. Й. Кишакевича, і о. І. Кипріяна, і Р. Стельмащука...

Та все ж, говорячи про світло тієї унікальної Зорі чи про міріади зір, що промінюють Кругом Понадземним, донести і відкрити це сяйво можуть лише справжні таланти, музиканти найвищої проби, художники досконалої майстерності. І цю радість відкриття і співпереживання з великим звуковим сяйвом музики завдячуємо композиторам – М. Скорикові, І. Щербакову, В. Камінському, Ю. Ланюкові, Б. Сегіну, В. Пасічникові; блискучим диригентам – І. Пилатюкові та В. Сивохіпові, модераторові дійства і незмінному керівникові "Різдвяних дарунків" А. Микитці, чудовим солістам – М. Бергману, О. Литвиненко, К. Назаренко та всім без винятку співакам камерного хору "Глорія" та учасникам камерного оркестру ЛНМА ім. М. Лисенка "Академія". Адже, завдяки створеній ними музиці, відкривалися перед слухачами неполічимі та незбагненні обрії поетики непроминального подиву перед красою

Божого світу у величі всесотворенного, у відвічному новонародженні, про що так чудово у своїй поемі написав Грицько Чупринка:

Грає небо в блисках свіч.
Сад в убранні білосніжнім.
Сном дитячим віє ніч,
Золотим, далеким, ніжним.
Десь далеко вдарив дзвін;
Серце стислось і стріпнулось;
Як багато в серці змін,
Як там хутко все проснулось!
Встали привиди святі,
Сни підвищено прекрасні,
Що таїли їх в житті
Довгі будні рівночасні.
Все минає, все ідe,
Юна ж віра зостається.
Близько, близько дзвін гуде;
Серце плаче і сміється!

Сяє образ дорогий –
Ясна зірка Віфлеєма;
Цілий всесвіт навкруги –
Ніби юности поема.
О, живи, живи хоч мить
Так, як жив в дитячих роках,
Поки серце защемить
В життьових буденних кроках.
Ясним усміхом дитини
Гляне сонце із-за гір;
Щохвилини,
Щогодини
Бережи в душі картини,
Що вбачав ти в блисках зір.

Грицько Чупринка
“В Різдвяну ніч”

